

De betekenis van het geloof in Jezus Christus voor onzen tijd

<https://hdl.handle.net/1874/222648>

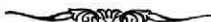
DE BETEEKENIS VAN HET GELOOF IN JEZUS CHRISTUS VOOR ONZEN TIJD

DOOR

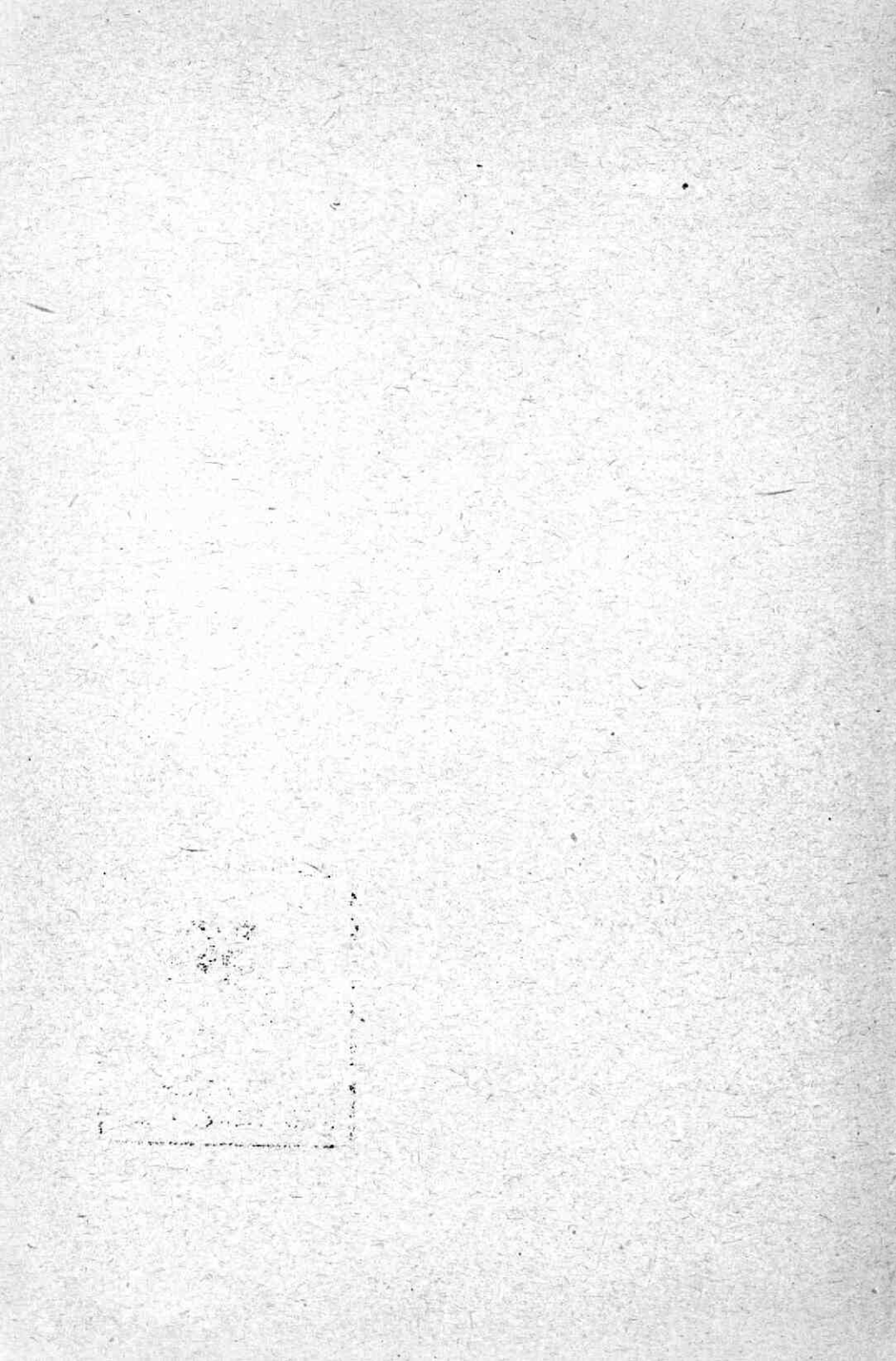
Dr. A. VAN DER FLIER G.Jz.

Pred. der Nederl. Herv. Gemeente te Kleef

UITGAVE VAN „MIDDAGHOOGTE”, VEREENIGING TOT
VERDEDIGING EN VERDIEPING DER CHRISTELIJKE
WERELDBESCHOUWING TE 'S-GRAVENHAGE :: :: ::

D. A. DAAMEN — 'S-GRAVENHAGE

g
mm 3,29

DE BETEEKENIS VAN HET GELOOF IN JEZUS CHRISTUS VOOR ONZEN TIJD

DOOR

Dr. A. VAN DER FLIER G.Jz.

Pred. der Nederl. Herv. Gemeente te Kleef

UITGAVE VAN „MIDDAGHOOGTE”, VEREENIGING TOT
VERDEDIGING EN VERDIEPING DER CHRISTELIJKE
WERELDBESCHOUWING TE 'S-GRAVENHAGE :: :: ::

s a
108638

D. A. DAAMEN — 'S-GRAVENHAGE

J L
BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

2826 614 0

WOORD VOORAF.

De Vereeniging „Middaghoogte” doet een goed en een goed gemeend werk. Behalve een en ander, dat niet in het openbaar geschiedt, houdt zij des winters eenige samenkomsten met debat, „tot verdediging en verdieping van de Christelijke Wereldbeschouwing” harer leden, en dergenen die willen komen luisteren. Deze Vergaderingen zijn dikwijls zeer druk bezocht. Mannen en vrouwen die door de kerken niet getrokken worden, komen daar, omdat zij meenen daar zoowel het vóór als het tegen te kunnen hooren; en dan voor zich zelven eene keuze te doen.

Men kan over het nut van dergelijke debat-avonden verschillend denken; maar men kan niet ontkennen dat de behoefte er aan in velerlei kring wordt gevoeld. In verscheidene groote steden van Duitschland worden zij geregeld des winters gehouden: ingeschakeld in het evangelisatiewerk der stadszending. Onze tijd vraagt er om — en „Middaghoogte” doet goed met naar die vraag te luisteren.

De voorlezing over „de beteekenis van het Geloof in Jezus Christus voor onzen tijd” door Dr. A. van der Flier G.Jzn. is eene van de toespraken ter inleiding van zulk een debat-avond; en Middaghoogte denkt met ingenomenheid en dankbaarheid aan dien avond terug. Daarom ook verheugt het haar Bestuur zeer dat het in staat gesteld wordt het toen gesprokene aan wijder kring ter lezing aan te bieden; en dat ik de uitnoodiging niet afsloeg om bij deze eerste uitgave

van Middaghoogte een woord ter inleiding te voegen, geschiedt niet omdat Dr. van der Flier mijne aanbeveling behoeft; maar dewijl het Bestuur gaarne zag dat een der oudste vrienden der vereeniging te dezer stede, ook bij deze gelegenheid eene blijk van instemming en waardeering geven zou. „Ook” bij deze gelegenheid; — want zelf trad ik in deze vergaderingen reeds eenige malen op — en ik houd zulke debat-avonden voor een uitnemend middel naar een goed doel. En dat de even degelijke als keurige lezing van Dr. van der Flier nog gaarne nagelezen zal worden en door menig-een overwogen, dat verwacht ik met blijdschap; — en ik verwacht daar blijdschap van.

Moge nu dit woord gelezen worden ook door hen, die meenen afgerekend te hebben met het christelijk geloof, maar die toch erkennen moeten dat zij geen houvast hebben, en geen zekerheid. God geve daarop een rijken zegen. Want allen hebben den Christus noodig, die ook uit deze bladzijden gekend wordt; in Hem is **het leven**; in Hem alléén!

Dr. F. VAN GHEEL GILDEMEESTER.

Den Haag, Mei 1912.

De Beteekenis van het Geloof in Jezus Christus voor onzen Tijd.

Het zal niet heel lang meer duren, of reeds is een eeuw voorbijgegaan sinds D. F. Strausz een werkje in het licht zond onder den veelzeggenden titel: „Zijn wij nog Christenen?” Die vraag, van twijfel getuigend, is sedert in wijder kring herhaald, is ook en wordt, — moet ik niet zeggen steeds meer? — met een besliste ontkenning beantwoord. Neen, zeggen velen, wij zijn geen christenen meer en wij willen geen christenen meer zijn.

Men heeft voorgesteld deze vraag anders te lezen en wel aldus: zijn wij *reeds* christenen? Ongetwijfeld met recht. Toch wordt hiermede geheel iets anders bedoeld, wordt onzen blik een andere richting gewezen. Want dan heeft men het oog op het zedelijk leven, op onze gevoelens en drijfveeren, op onze daden. Strausz, en wie hem volgden, echter bedoelen veel meer het geloof en den geloofsinhoud. Natuurlijk is er tusschen beiden verband. Zoo kan men langs een omweg tot het uitgangspunt terugkeeren. Inderdaad moet ook m. i. het zwaartepunt van het christendom gezocht worden in de praktische zijde. Het komt allereerst aan op den wil en op de bereidwilligheid. Als dit werd ingezien en als de hier gewezen weg werd ingeslagen, zou veel twijfel verdwijnen. „Zoo iemand wil den wil van God doen, die zal van deze leer bekennen of zij uit God is, dan of ik van mijzelfen spreek.” Deze regel van Jezus, in het evangelie medegedeeld (Joh. 7:17), moet ook nu nog worden gevolgd.

Dit neemt evenwel niet weg, dat er vele bezwaren zijn

gerezen tegen het geloof zelf, die maar niet zonder meer ter zijde kunnen worden gelegd. Ook kunnen deze op hun beurt een hinderpaal worden om te probeeren het Christendom in praktijk te brengen. Zelfs hebben deze geleid tot tegenspraak en afkeuring ook van de christelijke levenspraktijk, als ik het zoo noemen mag.

Vandaar de groote, met inspanning gevoerde strijd der geesten in onze dagen. Een strijd, die, meen ik te mogen zeggen, gaat om het behoud van het christendom.

Aan de ééne zijde staan de besliste voorstanders, aan de andere zijde de niet minder besliste tegenstanders. En in het midden, of beter gezegd misschien ter zijde, de weifelenden, zeker niet minder groot in aantal. Wie zal het winnen?

Die strijd laat niemand onbewogen, ten minste niemand die *leven* wil d. i. die zich rekenschap wil geven, wie hij is en wie hij zijn moet, en welke houding hij aanneemt en aannemen moet tegenover de menschen en de toestanden buiten hem. Immers het gaat in den grond der zaak niet om een leer, een beschouwing, een stel meeningen, die wij wel in waarde houden en waarmede wij zelfs willen pronken, maar het gaat om de vraag welke levensmachten over ons zullen heerschen, en daarom ook, hoe wij ons leven, en in zoover het van ons afhangt, onze samenleving in hare verschillende geledingen zullen inrichten.

Daarom meen ik op uw aller aandacht, ja op uw ernstige belangstelling te mogen rekenen, als ik een onderwerp ga bespreken, dat ons brengt tot in het hart van dien strijd. Want hier is de Latijnsche spreuk van toepassing: *tua res agitur*: d. i. dit raakt u zelf, uw personen, uw zielen, dit betreft ook uw eigen, uw eerste en hoogste belangen.

Maar tegelijk ontspruiten uit dezelfde bron allerlei moeilijkheden. Vooreerst omdat wij ons zoo licht partij stellen en zelfs in de verzoeking komen de gegevens, die

er zijn, te vervormen naar onze wenschen en verlangens. Het is noodig dit uit te spreken en ons hiervan wel bewust te zijn. Opdat wij voorzichtig te werk gaan en onszelf voortdurend in ons onderzoek en werken nagaan. Toch behoeft dit niet als zoodanig bezwaar te gelden, dat elke behandeling waardeloos wordt, omdat van te voren de uitkomst reeds zou vast staan. Want wel is het mogelijk éénzelfde gegeven verschillend, ja in tegengestelden zin te laten spreken, maar dit gegeven zelf wordt er niet door veranderd. Het staat ieder vrij om het hiertegenover zijn eigen taal te laten spreken, ja, het zal die zelf ten slotte hiertegen doen hooren. Daarom wil ik liever denken aan een beproeven, een toetsen van wat wij gelooven, aan de bronnen en ook aan de bezwaren.

In de tweede plaats denk ik aan de uitgebreidheid van de stof, die ons onderwerp beheerscht. Wij raken hier aan het hart zelve, zeide ik reeds, van den strijd der geesten in onze dagen. Welnu, hierom acht ik gewenscht het niet te zoeken in de breedte en mij tot de hoofdzaken te bepalen. Indien de hoofdlijnen eenmaal getrokken zijn, zal het niet zoo moeilijk zijn de geheele figuur hiermede in overeenstemming te brengen.

1. Het geloof in Jezus Christus is van centrale beteekenis voor geheel het christendom. Wij raken hier niet aan een der buitenzijden, maar aan de kern zelf. Voor mij valt met dit geloof het christendom zelf weg. Ik weet dat niet allen mij dit zullen toestemmen. Ik weet, dat er zijn, die dit geloof hebben prijs gegeven en toch christenen willen zijn, gelijk ook vroeger anderen beproefd hebben zulk soort van christendom in het leven te roepen. Eigenaardig echter — en ook veelzeggend zeker — is, dat wij daar in onzen tijd althans een merkwaardige beweging zien naar dit geloof heen. Ik bedoel dit, dat ook in de kringen van de modernen steeds meer plaats aan Christus wordt ingeruimd en de vraag naar de beteekenis, die Christus voor het geloofsleven heeft — en dit met de

uitgesproken bedoeling, dat deze beteekenis er is en dat zij er eene is van niet gering gewicht — bij meer dan één opgekomen is.

Ik zal mij intusschen hierin niet verdiepen, maar liever aanstonds de aandacht richten op datgene, wat mijn bovengenoemde stelling bewijzen moet. Daartoe beroep ik mij op de oudste oorkonden of bronnen, op het Nieuwe Testament. Het is zonder twijfel dat het geloof in Jezus Christus hier in het middelpunt wordt gesteld.

Dit blijkt uit de evangeliën.

Ik doe hieruit enkele grepen. Vooreerst de dadelijk opvallende verhalen van wondervolle genezingen door Jezus verricht, en dit met een enkel gebaar, een aanraking, een enkel woord soms. Alleen wie deze niet dan van hooren zeggen kent, kan meenen, dat niets anders wordt medegedeeld dan een wonder.

Wie aandachtig leest echter zal geheel iets anders vinden, zal zien, dat telkens verhaald wordt van het geloof.

Ik noem hiervoor enkele sprekende voorbeelden:

- a. de genezing van den knecht van den hoofdman (Matth. 8 : 5—13), waarin Jezus zijn verwondering uitspreekt over een geloof zoo groot, als hij in Israël niet had gevonden;
- b. de genezing van den jongen met een stommen geest (Mark. 9 : 14—28), waarbij Jezus eerst den vader nadrukkelijk voorhoudt de noodzakelijkheid van het geloof: „zoo gij kunt gelooven, alle dingen zijn mogelijk dengenen, die geloof”;
- c. de mededeeling (Matth. 13 : 58) dat Jezus aldaar (in Nazareth) niet vele krachten gedaan heeft van wege hun ongelooft.

Maar ook wanneer het geloof niet met name genoemd wordt, staat toch de daad van het geloof op den voorgrond. Bv. in de genezing van den melaatsche (Matth. 8 : 24). Zijn zeggen: „Heer, indien gij wilt, gij kunt mij

reinigen" is niets anders dan de uiting van zijn geloof.

Dat dit geloof zich op Jezus zelf richt, behoeft niet te worden gezegd en is uit de verhalen duidelijk. De hoofdman immers liet Jezus zeggen: dat voor hem één woord van Jezus genoeg was. Die vader antwoordde: „ik geloof Heer, kom mijn ongeloof te hulp." En het niet gelooven der mannen van Nazareth, was een niet gelooven in Jezus.

Met de woorden, die ons van Jezus zijn overgeleverd, schijnt het eenigszins anders. Wij hebben hierin allerlei spreuken en gelijkenissen, die op zichzelf waarde hebben en waarin met geen woord van geloof wordt gerept. Hiertegenover echter staan andere, waarin wel degelijk over Jezus' persoon en de beteekenis, die hij voor de zijnen heeft, wordt gesproken. Bv. in de Bergrede, wanneer de reeks van zaligsprekingen aldus wordt besloten: „zalig zijt gij, als de menschen u vervolgen en ligende allerlei kwaad van u spreken om mijnentwil." Eveneens in een gelijkenis als die der goddelooze landlieden, waarin Jezus zich vergelijkt met den zoon, dien de heer van den wijngaard zond. Maar ook al schijnen die woorden buiten den persoon van Jezus om te gaan, zoo valt hierop toch een geheel ander licht, als wij bedenken, dat zij hun wondervolle beteekenis verkrijgen in verband met hemzelf. De persoon van Jezus staat achter zijn woorden en draagt ze en geeft daaraan leven en kracht, zooals de elektrische batterij de gloeidraden doet schitteren en fonkelen. Eerst als wij dit aan Jezus verbinden, kan zijn woord ook voor ons tot een drijfveer worden in ons handelen, dat wij zelfs onze vijanden moeten liefhebben, of dat wij een ander moeten doen, wat wij willen, dat ons gedaan wordt. Van hem losgemaakt, verliezen zij hun kracht. Daarom acht ik het in het geheel niet vreemd, maar integendeel iets van zelfsprekends, dat in kringen, die het geloof in Jezus Christus hebben losgelaten, tegen zulke woorden verzet is gekomen en dat

daarin een andere leer verkondigd en aanvaard wordt.

In de derde plaats wijs ik op wat de evangeliën ons berichten over den omgang van Jezus met zijn leerlingen, zijn vertrouwden, die hij tot zich geroepen had en aan wie — in onderscheid met de schare — hij de geheimenissen van het Koninkrijk Gods verklaarde (Matth. 13:11). Het is dunkt mij een regel, waarvan de geldigheid niet spoedig zal worden betwist, dat wij het best de denkbeelden of leeringen van den een of anderen geestelijken leidsman leeren kennen, als wij nagaan, hoe hij zich heeft uitgelaten in den kring zijner vertrouwde leerlingen of vrienden. Wanneer wij dezen regel ook hier volgen, zien wij, dat het geloof in hem op den voorgrond staat. Immers het hoogtepunt wordt gevormd door de vraag, die Jezus hun stelde toen hij zijn lijden tegemoet zag, de vraag: „wie zegt gij dat ik ben?” Een vraag, waarop Petrus uit aller naam antwoordde: „gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods.” Dit antwoord werd door Jezus niet alleen nadrukkelijk goedgekeurd, maar aan een bijzondere werking Gods toegekend: „Zalig zijt gij Simon Bar Jona, want vleesch en bloed hebben u dit niet geopenbaard, maar mijn Vader, die in de hemelen is” (Matth. 16:15—17).

Ook de wijze, waarop de evangelisten Jezus' lijden en sterven schilderen, kan hierbij genoemd worden.

Wij kunnen echter van de bijzonderheden opklimmen tot het geheel. Na hetgeen wij van die bijzonderheden hoorden toch, zal het geen verwondering wekken, wanneer het doel, waarmede de evangelisten hun berichten hebben opgeteekend, geen ander blijkt te zijn dan Jezus voor te stellen als den Christus of den Messias, d. i. den door de Joden, naar de beloften der profeten verwachten Koning en Verlosser, den Zaligmaker, en dit niet alleen voor de Joden, maar ook voor de heidenen, voor de geheele wereld. De evangeliën willen allerminst neutraal, kleurloos zijn. Zij zijn geen dorre levenlooze kronieken.

Maar zij zoeken een levend beeld ons voor oogen te stellen. Zij geven prediking, getuigenis. Zij staan in dienst van het godsdienstig geloof. Zij willen den inhoud hiervan doen kennen. En die waarheid is, in het kort samengevat, dat Jezus, de Jezus van Nazareth, van Galilea en Golgotha, de Gekruiste en de Opgestane, is de Christus.

Maar hierbij hoort als een noodzakelijk complement, dat ieder in hem gelooven moet. Want alleen door het geloof kan Jezus als de Christus gekend worden, kan hij de Christus voor ons zijn en ons zijne gaven schenken.

Ik heb mij tot nu toe bepaald tot de eerste drie evangeliën.

Immers wordt aan deze de grootste historische waarde toegekend. In dit opzicht echter is er volkomen overeenkomst met het vierde. Zelfs wordt hier ditzelfde doel met zoovele woorden genoemd in 20 : 31, dat er eigenlijk het slot van vormt: „deze dingen zijn geschreven, opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zone Gods en opdat gij geloovende het leven hebt in zijn naam.”

In het volgende boek, de Handelingen der Apostelen, is het niet anders. Dit boek zou zelfs genoemd kunnen worden de Handelingen van den verhoogden Christus door middel van de Apostelen.

Van de Brieven behoef ik dit niet te zeggen. Niemand kan er aan twifelen, of het geloof in Christus neemt hier een eerste plaats in. En met het laatste boek, dat der Openbaring, is het al evenzoo.

Zelfs hebben wij hierin den gouden draad, die door alle geschriften heenloopt en allen met elkaar verbindt. Er is tusschen de verschillende boeken van het Nieuwe Testament allerlei onderscheid in opvatting en voorstelling, in taal en stijl, maar hierin zijn zij eenstemmig.

Alle deze boeken, die ieder hun eigen taal spreken, komen hierin samen als in één machtig akkoord, dat zij Jezus willen verkondigen als den Christus en dat zij oproepen tot het geloof in Hem.

Wanneer wij vervolgens de geschiedenis der Christelijke

Kerk raadplegen, zien wij, dat dit geloof, al zijn er geweest, die hiervan afweken, over het geheel is vastgehouden en dat tot op heden toe. De oudste christenheid leefde een leven van geestdrift, van bezieling. Maar die geestdrift, die bezieling was verbonden aan het geloof dat Jezus was de Christus, de Heer, wiens wederkomst zij spoedig meenden te mogen verwachten.

In de ontwikkeling der leer, die hierop gevolgd is, treedt in het Oosten op den voorgrond de vraag naar het wezen van den Christus, een ontwikkeling, die eindigt met de vaststelling in officieele belijdenisschriften dat de Zoon in wezen gelijk is aan den Vader en dat Christus zoowel een goddelijke natuur had als een menschelijke.

In het Westen was de aandacht meer gevestigd op de verhouding van zonde en genade, maar hier heeft men aanstonds partij getrokken voor de rechtzinnige opvatting, die in de bedoelde belijdenisschriften werd neergelegd. De Roomsche Kerk mag hiervan in zooverre zijn afgeweken, dat door de vereering der heiligen en vooral door de aanbidding van Maria, evenals praktisch door de leer der genademiddelen en der goede werken, het geloof in Christus op den achtergrond werd gedrongen, toch heeft zij altijd hieraan vastgehouden. Bekend is, dat de kerken voortgekomen uit de Hervorming die oudste belijdenisschriften overnamen. Zij zijn dan ook achter in onze groote kerkboeken te vinden.

Zoo is het gebleven, althans grootendeels, tot op heden. Wel is waar niet bij allen, gelijk trouwens ook vroeger niet. Ik zeide reeds, dat er altijd geweest zijn en nog zijn, die getracht hebben dit geloof uit het christendom uit te lichten. Dit pogen echter is steeds mislukt en moest mislukken. Wie dit geloof wegneemt, heeft de hartader van het christendom doorgesneden. Onmisbaar voor het christendom blijft de belijdenis, die ook van de lidmaten onzer (der Ned. Herv.) Kerk wordt gevraagd: ik geloof in Jezus Christus.

Dit is, zoo heeft men terecht opgemerkt, soortgelijk alleen eigen aan den christelijken godsdienst en onderscheidt dezen van de andere godsdiensten: het Boedhisme en den Islam. Voor het Boedhisme is Boedha de volmaakte wijsheid, de leeraar, die de wegen heeft doen kennen, waarop het hoogste goed kan worden gevonden, die ook zelf dat hoogste goed heeft verworven. Maar over een gelooven in Boedha wordt niet gesproken. In den Islam luidt de geloofsbelijdenis: „er is geen God dan Allah en Mohammed is zijn profet”. Mohammed geldt hier als degeen, die Gods wil en wijsheid openbaart in zijn woorden en geboden. Maar van een geloof in Mohammed weet ook zijn volgeling niet af. Maar in het christendom gaat voorop, staat in het midden het geloof in Christus. Op de vraag: „wat moet ik doen om zalig, d.i. gelukkig, te worden”, anders gezegd om het ware heil deelachtig te worden? luidt het antwoord: „geloof in den Heere Jezus Christus en gij zult zalig worden”. (Hand. 16 : 30, 31). Daarom meen ik te mogen zeggen, dat het geloof in Jezus Christus het hart vormt van den christelijken godsdienst.

Laat mij er nu toe overgaan het *wezen* van dit geloof in het licht te stellen. Ook hier moet ik mij beperken. Het zal echter voldoende zijn, als de hoofdzaak duidelijk wordt aangegeven. De uitdrukking: „geloof *in*” wijst ons den weg. Immers onderscheidt zij zich van „geloof *aan*”. Nu duidt geloof of gelooven in den meest eenvoudigen zin aan: voor waar houden of als waarheid aannemen. Als zoodanig is geloof of gelooven een voor ieder zeer gewone en dagelijks gebruikte spreekwijze. Wanneer wij dit verbinden met het voorzetsel: *aan*, is de beteekenis dat wij het een of ander voor waar houden. Zoo kunnen we bv. zeggen, te gelooven *aan* den vooruitgang der menschheid. Wij bedoelen daarmee, dat wij als waar aannemen, voor waar houden, dat de menschheid vooruit gaat. Geheel iets anders wordt het, als wij spreken over

een gelooven *in*. Dit kan alleen gezegd worden ten opzichte van een persoon en duidt een zekere betrekking aan, die het best als vertrouwen kan worden gekenschetst. Te gelooven in iemand, wil dus niet zeggen: als waar aannemen dat hij er is. Immers kan deze uitdrukking ook gebruikt worden ten opzichte van iemand dien wij kennen en met wien wij omgaan. Zoo bedoeld, zou het dus geen zin hebben. Maar het wil iets anders zeggen n.l. dit, dat wij zoo iemand vertrouwen, dat wij zeker zijn van zijn bedoelingen en van zijn karakter. De aard van dit vertrouwen hangt af van den aard van hem, wien men zijn vertrouwen schenkt. Het vertrouwen bv. van den patient in zijn arts is anders dan van den reiziger in zijn gids, of van de bruid in haar bruidegom. Wel is bij allen gemeen, dat zij overtuigd zijn van de deugdelijkheid, de oprechtheid en den ernst van wien zij vertrouwen; maar telkens staat op den voorgrond de hoedanigheid, waarop dit vertrouwen zich richt. De patient vertrouwt zijn arts als arts, de reiziger zijn gids als gids, de bruid haar bruidegom als bruidegom.

De vraag doet zich voor van welken aard het vertrouwen is dat de geloovige in Jezus Christus stelt. Het antwoord moet luiden dat dit niet met een enkel woord is aan te geven. Die vraag toch is geen andere dan in welke hoedanigheid Jezus tot de menschen komt. De arts komt tot zijn patient als arts, de gids tot den reiziger als gids, de bruidegom tot de bruid als bruidegom, maar Jezus...! Het is merkwaardig met het oog hierop de namen saam te lezen, die in de Evangeliën aan Jezus gegeven worden. We verkrijgen dan een lange, lange rij van de meest bonte verscheidenheid. Hij heet de meester, de heer, de goede herder en de deur die toegang geeft tot de schaapskooi. Hij heet medicijnmeester, vriend, bruidegom, koning, het licht der wereld, het brood des levens. Christus is de gezalfde, Messias, enz. Allerlei beelden, allerlei vergelijkingen, allerlei namen

moeten dienen om aan te wijzen wie Hij is. Zoo veelzijdig is de betrekking, waarin hij staat tot de zijnen. Het meest samenvattend misschien is de uitdrukking bij Johannes (8 : 24): „indien gij niet gelooft dat ik *het* ben”. *Het*, ieder kan dit zelf aanvullen naar eigen behoefte en ervaring, *het* d.i. wat ieder noodig heeft, *het* d.i. het voornaamste, het eerste en het beste, het ééne dat noodig is. Toch is er een zekere begrenzing, omdat zich dit bepaalt tot de ziel, tot het geestelijk leven. Jezus wilde geen rechter zijn; met allerlei aardsche en wereldsche dingen liet Jezus zich niet in. Niet omdat deze niet goed of nuttig zouden zijn, maar omdat dit lag buiten zijne roeping. Deze is van anderen aard. Deze richt zich tot de ziel. Deze is naar zijn eigen woord (Luk. 19 : 10): „zalig te maken wat verloren was”. Er is geen twijfel mogelijk of Jezus heeft meer willen zijn dan een leeraar, dan een voorbeeld. Dat vindt ge niet alleen in het vierde, maar ook in de eerste drie evangeliën duidelijk aangegeven. Ook daar leest ge van een „zalig maken”, ook daar een tot zich roepen van alle vermoeden en belasten om hun rust te schenken (Matth. 11 : 28).

Dit zalig, d. i. gelukkig, maken bestaat in het vrijmaken van de zonde. Dat blijkt duidelijk uit het verhaal over Zacheüs, waarin dit woord voorkomt. Zacheüs was een tollenaar, een van die karakterlooze Joden, die ter wille van het geld de heidensche onderdrukkers dienden en dit ten opzichte van wat voor de onderworpenen het hatelijkste was n.l.: het opbrengen der belastingen. Zij deden dit ter wille van het geld. Het geld moest voor hen alles verzoeten, de schande en smaad waaraan zij bloot stonden bij hun volksgenooten, ook dat zij zichzelf niet konden achten. Vandaar dat zij namen wat zij maar krijgen konden. Zoo had ook Zacheüs gedaan. Hij had zich weten te verrijken ten koste van het volk. Nu komt Jezus tot hem. En de indruk dien Hij maakt, of beter gezegd, de invloed die van Hem uitgaat is zoo

groot, dat Zacheüs uitroept: „Heer, de helft van mijn goederen geef ik den armen en zoo ik iemand door bedrog iets ontvreemd heb, ik geef het hem vierdubbel weder”. Hij wil breken met zijn zondig verleden, breken met zijn hebzucht. Hij wil geen penning langer bezitten die hem niet toekomt. En Jezus getuigt, dat „dit huis heden zaligheid is geschied”. Ik denk aan dat andere verhaal, dat men geneigd zou zijn er een pendant van te noemen. Het verhaal van de vrouw, die een zondares was, d. i. die een slechten naam had en dit maar al te zeer verdiende. Zij kwam tot Jezus in het huis van Simon de Farizeër. „En staande achter aan zijne voeten, het haar als teeken van rouw loshangend, weenende, begon zij zijne voeten nat te maken met tranen en zij droogde ze af met het haar van haar hoofd en kuste zijn voeten en zalfde ze met de zalf die zij in een albasten flesch meegebracht had. En Jezus zeide tot haar: Uwe zonden zijn vergeven”.

Jezus wil vrij maken van de zonden. Hij wijst daarvoor niet een weg dien de zondaar gaan moet om van de zonde vrij te worden of zich zelf vrij te maken, maar Hij zelf maakt hem vrij. Zelfs als Hem dit het leven moet kosten, schrikt Hij voor dit offer niet terug. „Hij is gekomen” zoo verklaart Hij, „om zijn leven te geven tot een rantsoen (losprijs) voor velen” en bij den laatsten maaltijd reikt Hij zijn jongeren den drinkbeker met de verzekering: „deze drinkbeker is mijn bloed dat voor velen vergoten wordt ter vergeving van zonden” (Matth. 26 : 28).

De zonden vergeven, van de zonde vrijmaken, dit is ten slotte niet anders dan uit de macht en de sfeer der zonde uitbrengen en overbrengen tot de sfeer van God. Want zonde is, laat het ons niet vergeten, een godsdienstig begrip. Alleen tegenover God kunnen wij van zonde spreken. Wanneer dit elders geschiedt, is het woord geleend, is het overgenomen. Zonde is er alleen tegenover God. In elk geval was het zoo voor Jezus.

Jezus is geen maatschappelijk hervormer geweest, maar ook niet een zedelijk hervormer. Hij kwam niet het leven van den mensch en van de maatschappij op een beteren grondslag stellen. Maar hij wist zich van God gezonden, hij deed alles — ik kan niet zeggen op Gods bevel, want hiermee zou ik zijn verhouding tot God scheef voorstellen — maar in gemeenschap met God, maar omdat hij hierin Gods wil had erkend.

Telkens vindt gij in zijn woorden over God gesproken, dien hij noemt, neen, openbaart als „onze Vader die in de hemelen is.” Als Jezus zijn discipelen vermaant geen aalmoezen te geven om van de menschen geprezen te worden, maar in het verborgen wel te doen, voegt hij er aan toe: „en uw Vader, die in het verborgen ziet, die zal het u in het openbaar vergelden” (Matth. 6 : 4^b). Als Jezus de zijnen leert niet alleen lief te hebben, die hen liefhebben, maar zelfs hun vijanden, laat hij er op volgen: „weest dan gij volmaakt, gelijk uw Vader die in de hemelen is, volmaakt is” (Matth. 5 : 48).

Daarom is vrijmaken van de zonde voor hem hetzelfde als brengen tot God, tot Gods gemeenschap, en mag hier het woord uit het Johannesevangelie worden aangehaald: „maar zoovelen hem aangenomen hebben, dien heeft hij macht gegeven kinderen Gods te worden” (1 : 12). En ook dit uit Mattheüs (11 : 27): „alle dingen zijn mij overgegeven van mijn Vader en niemand kent den Zoon dan de Vader, noch iemand kent den Vader dan de Zoon en dien het de Zoon wil openbaren.”

Natuurlijk zou hierover nog veel te zeggen zijn. Het bovenstaande echter mag genoeg zijn om te bewijzen dat het geloof in Jezus Christus veelomvattend, zoo niet alzijdig is, dat dit de ziel aangaat en dat wie in hem gelooft, hem aanneemt als Zaligmaker, als Verlosser, als die *het* is, d. i. alles, wat de ziel noodig heeft. Daarom blijft wel een van de schoonste en meest treffende omschrijvingen van dit geloof, wat de Heidelbergsche

Katechismus er van zegt in het bekende woord: „dat ik naar lichaam en ziel niet mijns maar mijns getrouwen Zaligmakers eigen ben.” Daarom kan een Johannes zeggen (1:12): „zoovelen hem aangenomen hebben,” wij zouden zeggen: aanvaard hebben, nl. voor zichzelf als Zaligmaker en Heer; is de uitdrukking niet te sterk bij Paulus van een „aandoen van Christus” zooals men een kleed aandoet, en is nog veel meer van toepassing de bekende beeldspraak van een wijnstok en ranken, en van een lichaam, waarvan Christus het hoofd is en, wie in hem gelooven, de leden. Daarom brengt dit geloof mede, dat men zich als het ware aan Christus verliest, zóó dat Christus over ons gebiedt, en ons beheerscht en het komt tot wat Paulus aldus uitdrukte: „ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij” (Gal. 2:20).

Het scheen mij noodig eerst u aan te wijzen de plaats die dit geloof inneemt in het christendom en u den aard van dit geloof voor oogen te stellen. Maar nu moet ook alle aandacht gericht worden op de beteekenis die aan dit geloof ook voor onzen tijd moet worden toegekend.

2. Voor onzen tijd. Waardoor wordt deze gekenmerkt? Waardoor onderscheidt deze zich van vroegere perioden? Het antwoord is zeer ingewikkeld. Eenige jaren geleden verscheen een uitvoerig werk van de hand van Houston Stewart Chamberlain (1000 bl. groot), waarin deze met groote kennis van zaken en geweldige belezenheid de „Grundlage” (ondergrond of bouw) van de 19e eeuw zoekt bloot te leggen. Aan een beschrijving van die eeuw zelve echter waagt hij zich niet. Een waarschuwing, die niet mag worden veronachtzaamd, om de moeilijkheden niet te onderschatten. Waarom zij zoo groot zijn? Mij dunkt, lo. omdat het leven zooveel sneller of ten minste meer ingespannen verloopt. De levensenergie is overal sterk geprikkeld. Wij leven onder hoogen druk. Daarbij is alles met elkaar in verbinding gebracht, werkt alles meer op elkaar in, als een noodzakelijk gevolg der toename

van het wereldverkeer. En dit maakt alles meer ingewikkeld, al wordt ook het bizondere er licht door beschadigd en weg genomen en al is er een streven merkbaar om alles naar één model in te richten;

en 2o. omdat wij verkeerden in een tijd van gisting en van overgang. Er is op allerlei gebied een ontevredenheid met het bestaande, er wordt telkens gepoogd iets nieuws te scheppen, maar zonder dat dit steekhoudend blijkt. Allerlei krachten zijn als het ware vrijgekomen en doen zich gelden. Allerlei is losgeraakt of raakt los. En allerlei botsing is hiervan het gevolg. Wij leven in een tijd van Pro en Contra. De meest verschillende beginselen en meeningen vinden aanhangers. Maar ook het één wisselt met het ander af, en moet telkens weer voor iets anders plaats maken. Daarbij zien wij — ik heb nu het oog op de wereld des geestes — een verschuiving of verzinken, zoodat wat bij de benedenste lagen komt, uit hogere regionen, gelijk het heet, is neergezonken; regionen, waarin weer geheel iets anders heerscht, dat straks zeker ook weer naar lager oorden zal afdalen.¹⁾

Toch zijn er enkele verschijnselen, dunkt mij, die zoo duidelijk zich afteekenen en zoo helder voor ieder oog zichtbaar zijn, dat althans deze mogen gelden als kenmerk van onzen tijd. Ik vind dit in tweeërlei: *a* de democratische en *b* de sociale beweging.

Dat de tijdstroom gaat door een democratische bedding kan moeilijk worden tegengesproken. De uitdrukking: „onze democratische tijd” mag soms een glimlach te voorschijn roepen, dat zij recht heeft van bestaan zal wel niemand ontkennen. Daarvoor zijn de teekenen der tijden te veelzeggend. Het volk (*demos*) wil niet langer als onmondig behandeld worden. Het wil recht hebben om

¹⁾ Zoo geldt nu bij velen in arbeiderskringen *Multatuli* als man van gezag, terwijl hij onder de intellectueelen over het geheel zoo goed als afgedaan heeft.

mee te spreken, het wil deel hebben aan macht en bestuur, het wil deel hebben ook aan al wat in de wereld te vinden en te verkrijgen is.

En daarnaast staat de sociale beweging. Het sociale vraagstuk staat op den voorgrond en vraagt dringend om een oplossing. Al kan men in zekeren zin zeggen, dat dit vraagstuk zoo oud is als de geschiedenis der menscheid, niemand kan ontkennen dat het in onzen tijd een zeer bijzondere gedaante heeft gekregen en dat het thans een beteekenis heeft als nimmer te voren. Ik zal mij niet verdiepen in den aard van dit vraagstuk en evenmin in de oorzaken, waardoor dit zulk een karakter heeft verkregen. Voor mijn doel is genoeg het feit vast te stellen, dat overigens door niemand wordt ontkend.

Wij hebben hiermee tweërlei genoemd, waardoor onze tijd wordt gekenmerkt. Het zou natuurlijk niet moeilijk zijn allerlei andere dingen daarnaast aan te wijzen. Ik zal dit echter niet doen, vooreerst omdat de genoemde eigenaardigheden de voornaamste zijn en al het andere hiermede althans voor een groot deel in verband is te stellen, en in de tweede plaats, omdat deze zijde van het leven zeker niet mag worden voorbijgezien, maar zij toch voor ons onderwerp de belangrijkste niet is.

Deze hebben wij uit der aard meer te zoeken in het geestesleven, dit genomen in den meest uitgebreiden zin.

Reeds wees ik op de moeilijkheden die er vooral zijn, als men dit geestesleven zou willen bepalen. Maar ik behoef dit ook niet te doen, omdat datgene, waarop het voor ons aankomt, van zelf ter sprake komt, wanneer gevraagd wordt naar de beteekenis die het geloof in Jezus Christus heeft voor onzen tijd.

3. Ten opzichte hiervan gaan de geesten uiteen. Er zijn er die met het oog op onzen tijd aan dit geloof in het geheel geen beteekenis toekennen. Misschien willen zij hieraan nog wel zeker eervol getuigenis geven voor het verleden; misschien weigeren zij zelfs dat en wijten

zij aan dat geloof allerlei wat in hun oog verkeerd is. Dit hangt af van de houding, die zij voor zichzelf tot dit geloof aannemen, een houding, die soms zelfs een van dweepzieken haat kan worden. Maar dit kan terzijde gelaten worden. In elk geval: voor het heden wijzen zij dit geloof af, voor het heden moet dit geloof naar hun oordeel verdwijnen. Tegenover hen staan zij die niet minder beslist spreken in geheel tegenovergestelden zin. Dit geloof heeft ook nu beteekenis, ja zelfs wagen zij te zeggen dat dit geloof niet alleen goed en nuttig, maar dat het onmisbaar is en dit bepaaldelijk ook met het oog op het bijzondere van onze dagen. Het zal wel niet noodig zijn u te zeggen aan welke zijde ik sta. Laat mij daarom eerst nagaan waarom dit geloof verworpen wordt en op welke gronden, daarna om welke redenen het ook nu wordt aanbevolen.

Mij dunkt, wat het eerste betreft, dat we boven alles uithooren de stem van hen die zich beroepen op de wetenschap. De wetenschap heeft het geloof in Jezus Christus, gelijk geheel het christelijk geloof, ja, zooals alle geloof veroordeeld. Zeer sterk en onomwonden is dit o.a. gezegd door zekeren J. Strada, wiens werken in 1902 nog herdrukt zijn en die hierin o.a. schreef: „de godsdiensten zijn dood, de godsdienst zal tot wetenschap worden of zij zal te niet gaan. Ik heb God weggenomen van het geloof en Hem gegeven aan de wetenschap”. De wetenschap moet dus de plaats innemen van het godsdienstig geloof, zij moet de leidsvrouw worden der menschheid. En zij moet dit worden, omdat zij het geloof heeft overwonnen. Zij is de sterkere die den sterke overwonnen heeft en nu bezit nam van zijn huis en al wat hij had. Zij is het, zooals sommigen zeggen, die ons van den waan van het geloof verlost, die ons weer doet zien uit eigen oogen, die ons alles leert kennen zooals het is. Velen, die niet gelooven, meenen dat zij te verlicht en te ontwikkeld zijn om te gelooven. Een verlicht

en ontwikkeld mensch kan natuurlijk niet langer gelooven. Dat is voor hen een axioma. Intusschen worden hier de rollen verwisseld op averechtsche wijze. Ik weet wel, dat men in naam van het geloof de wetenschap heeft willen onderdrukken en binden, ik weet, dat dit ook nu nog gebeurt. Maar al is dit ten eenenmale verkeerd en al verklaart dit ook wel, zij het voor een deel, dat men het omgekeerde beproeft, het omgekeerde is niet minder dwaas, is eer nog dwazer.

Moet de wetenschap de plaats innemen van het geloof? Arme wetenschap, die een taak wordt opgedragen, welke zij onmogelijk vervullen kan. Arme mensch, die zich aan haar hoede toevertrouwt, maar vroeg of laat moet onder vinden, dat zijn leidsvrouw hem telkens in den steek laat en machteloos staat, juist als hij haar hulp het meest behoeft. Onrecht wordt hier aangedaan aan het geloof, maar ook aan de wetenschap. Neen, ik wil haar waarde niet verkleinen. Ik acht dit dwaas en onredelijk en on dankbaar ook. Want wij zijn veel aan haar verplicht en wij genieten voortdurend en op tal van wijzen, van hetgeen zij heeft tot stand gebracht, wij zouden niet weten hoe wij het buiten haar zouden kunnen en moeten stellen. Maar daarom mogen wij niet van haar vragen wat buiten haar bereik ligt. Want wat is wetenschap en waarmede houdt ze zich bezig? Zij immers richt zich op de verschijnselen, op hetgeen wij kunnen waarnemen met onze verstandelijke vermogens en zoekt deze waarnemingen te verstaan op zichzelf en in onderlingen samenhang, gelijk zij deze tracht te verklaren. Maar verder kan zij niet gaan of zij houdt op wetenschap te zijn. Hier hebben wij de grondfout, door zeer velen ook in onze dagen gemaakt, dat zij n.l. de grenzen der wetenschap niet kennen of niet zien en nu op haar naam stellen wat wezenlijk niet tot haar gebied behoort. Dit is niet onschuldig maar integendeel zeer gevaarlijk en daarom moet hiertegen met kracht en klem worden gewaarschuwd.

Immers, de naam wetenschap is hier misleidend. Weten schijnt althans te beteekenen: zeker zijn van iets, iets kennen. Wie door de wetenschap geleid wordt, kan dus niet dwalen want hij weet, hij ziet de dingen, hij leert ze kennen zooals zij zijn. Vandaar dat de wetenschap gezag heeft en met gezag optreedt. Als de wetenschap spreekt moet ieder ander zwijgen. Haar woord is beslissend. Wanneer zij nu buiten haar gebied gaat, of neen, dat doet ze niet, maar wanneer iemand daar buiten treedt, maar — al of niet willens en wetens — in de illusie verkeert, dat hij nog verkeert op haar terrein, zal zij hier eenzelfde gezag en stelligheid, eenzelfde beslissing toekennen aan wat hij hier als waarheid aanneemt, als gold het hier werkelijk wetenschap. Daarom is het noodig de grenzen zuiver te trekken en deze niet dan welbewust te overschrijden.

Want die grenzen zijn er en zij zijn er naar alle kanten. Er is een dweepen met de wetenschap dat ze voorbij doet zien. Natuurlijk, want dweepen maakt altijd blind. Maar zij zijn er, en zij zijn er juist daar, waar men ze zoo ongaarne ziet. Als een klacht klinkt wat eens een groote op het gebied der wetenschap (DUBOIS REYMOND) uitriep: *ignoramus et ignorabimus* (d.i. wij weten niet en zullen niet weten)! Zij zijn er omdat wij bij onze waarnemingen en verklaringen altijd gebonden zijn aan onszelf. Wij kunnen niet komen buiten onze eigen huid. Of de dingen werkelijk zoo zijn als wij meenen te zien dat zij zijn, is een vraag die de wetenschap niet kan uitmaken. Reeds hier kan zij, let wel de wetenschap — die gij, o mensch, hebt willen stellen in de plaats van het geloof — reeds hier kan zij de steun van het geloof niet missen.

De wetenschap is daarbij, tweede droevige ontdekking, die niemand kan bespaard blijven, die haar werkelijk wil leeren kennen, volstrekt niet zeker. Zelfs de wiskunde gaat uit van axioma's, grondstellingen die niet zijn te be-

wijzen, maar die aangenomen moeten worden, die, o schrik, al weer moeten geloofd worden! Ja maar, zegt iemand, zij zijn van zulk een aard dat geen redelijk mensch hieraan twijfelen kan. Wie wel bij het hoofd is, neemt deze natuurlijk aan. Intusschen geldt ook dit niet van alles. Eén dezer grondstellingen luidt: „de ruimte is onbegrensd,” en in den laatsten tijd wordt door velen weer aangenomen dat de ruimte wel begrensd is! Maar laat dit zoo zijn, toch gaat niets af van het feit, dat de grondstellingen der wiskunde gebouwd zijn door het geloof en niet door de wetenschap. Der wiskunde. Zij is nog het zekerste van alle deelen der wetenschap. Maar hoe is het daarbuiten? Immers dit ééne feit, dat er bestaat een geschiedenis der wetenschap, zegt genoeg. Want deze geschiedenis verhaalt niet enkel van groei, van voortgang, van overwinning op overwinning. Het omgekeerde is waar. Haar verhaal is rijk aan misvattingen, dwalingen, verwarring en nederlagen. Wanneer uit de geschiedenis van een of andere wetenschap, bv. die der geneeskunde, het een of ander wordt medegedeeld, is het meestal als iets merkwaardigs, zelfs, het woord is niet te sterk, iets zonderlings, waarover wij ons beurtelings kunnen vermaken en bedroeven, verwonderen en ergeren. Het is zoo, in onzen tijd van reusachtige ontwikkeling en voortgang der wetenschap kunnen wij ons wel inbeelden, dat wij nu op den top zijn gekomen, dat wij achter de dingen zijn. Maar zeggen en zijn is hier twee. Het is ten slotte niet meer dan een inbeelding. Trouwens wij kunnen deze les wel leeren. Want reeds de ouderen onder ons hebben ditzelfde gedacht en nu nog bij hun leven zien zij in onzen zoo snel zich bewegenden tijd verworpen wat zij onomstootelijk hadden geacht.¹⁾ Bovendien, zijn alle ge-

¹⁾ Een merkwaardig voorbeeld is zeker dat de onderstelling als stamden de menschen van de apen af, een onderstelling die voor een 20 jaar nog als ontwijfelbaar waar gold, in den laatsten tijd geheel is opgegeven!

leerden het met elkaar eens? Heerscht onder hen een treffende eenstemmigheid? Wie die het niet beter weet, wie die niet weet, dat ook hier bijna van toepassing is het bekende: zooveel hoofden, zooveel zinnen!

De wetenschap is beperkt, zij is onzeker, hoe kan zij dan onze leidsvrouw zijn?

Toch, zoo wordt volgehouden, heeft zij in elk geval de onhoudbaarheid aangetoond van het godsdienstig geloof en dus ook van het geloof in Jezus Christus.

Inderdaad een stoute bewering, maar wier beteekenis niet geëvenredigd is aan de stelligheid, waarmede zij wordt uitgesproken.

Wat zou de wetenschap hiertegen in kunnen brengen? Dat de aarde niet langer kan worden beschouwd als het middelpunt van het heelal? Maar wie durft volhouden dat het geloof dit doet? Hier staat niet de aarde, niet de mensch, niet de schepping zelfs in het middelpunt, maar God. Of dat wonderen onmogelijk zijn? Alsof de de wetenschap dit ooit zou kunnen bewijzen. Zij neemt aan het zg. causuliteitsverband, dit beteekent dat alles wat gebeurt door een of andere oorzaak gebeurt, maar wie kan in ernst meenen, dat een wonder geen oorzaak hebben zou? Wanneer hiertegen opgemerkt zou worden dat bedoeld is een natuurlijke oorzaak, dan is hier, wat men noemt een *petitio principü*, d.w.z. men begint met het wonder uit te sluiten, om dan te bewijzen dat wonderen onmogelijk zijn. Een wel gemakkelijke bewijsvoering, maar niet een die door deugdelijkheid uitmunt. Wij zijn wonderschuw geworden, wij gelooven niet, of slechts met moeite aan wonderen. Maar dit gemis aan geloof mag niet op rekening der wetenschap gesteld worden. Haar schuldenregister is zonder dit groot genoeg; hiervan moet zij worden vrijgesproken.

De natuurwetenschap kunnen wij dus laten rusten.

Maar nu komt men onmiddellijk op het gebied der theologie. Er zijn meer godsdienststichters geweest, meer

menschen die zich uitgaven voor profeten, het is een zeer merkwaardig verschijnsel in de geschiedenis der mensheid, maar ook niet meer dan dat, zoo wordt gezegd. Maar vooreerst heeft nooit iemand een geloof in zichzelf gevraagd zooals Jezus, maar, indien het alzo ware, zou hierin nog in het minst geen reden kunnen schuilen om hem geloof te ontzeggen. Zeker is er wel een of ander gebied, waarop gij een bepaalde, vaststaande meening hebt. Anderen zeggen het anders dan gij, maar op zichzelf is dit toch niet een reden voor u geweest om uw eigen meening op te geven. Als een ander gelooft in Mohammed, gesteld dat men dit zoo zeggen kan, en ik in Christus, kan dit toch nooit voor mij een reden zijn om mijn geloof op te geven, maar wel om te oordeelen dat de Mohammedaan dwaalt. Zegt iemand, dat de Mohammedaan dit op zijn beurt van mij zal zeggen, dan is dit natuurlijk volkomen juist. Maar dan blijkt hieruit nog niet dat wij beiden dwalen. Slechts dit is zeker, dat één van ons moet dwalen; wie, kan op het oogenblik buiten bespreking blijven.

Anderen hebben er iets over gehoord dat zoo weinig over Jezus historisch vaststaat. Een Duitsch geleerde heeft immers zelfs ontkend dat Jezus ooit bestaan heeft. Het zou mij te ver voeren hierop in te gaan. Alleen merk ik op, dat deze geleerde tot nu toe niet veel genoeg van zijn opzienbarende meening heeft gehad. Ook zij heeft, dunkt mij geen andere beteekenis dan dat zij laat zien, hoe letterlijk alles in naam der wetenschap kan worden verkondigd. Zij, die de mannen zijn, wier woord hier gezag heeft, oordeelen in elk geval anders, oordeelen dat er niet aan getwijfeld kan worden of Jezus heeft werkelijk bestaan. Voor mij staat als voor velen vast, dat wij bovendien in de eerste drie evangeliën een in hoofdzaak betrouwbaar beeld hebben van Jezus, terwijl het vierde dit aanvult door de geestelijke waarde van zijn persoon te schetsen. De groote fout, ook hier begaan, is dat men de wetenschap wil laten beslissen

over wat behoort tot het geloof. De historische wetenschap kan niet verder gaan dan bepalen als hoedanig Jezus is opgetreden, waarvoor hij zichzelf gegeven heeft en den indruk, dien hij op de menschen heeft gemaakt. En dan staat voor mij vast dat Jezus zich gegeven heeft als één die van God is uitgegaan en die alleen in staat is om aan de menschen den toegang tot God te openen, terwijl de menschen hem hebben verworpen en zelfs gehaat en gedood of wel hem hebben aangenomen om al meer in hem te vinden den Middelaar, den Zaligmaker.

Als wij spreken over de beteekenis van het geloof in Jezus Christus kunnen wij de wetenschap ter zijde laten. Maar nu komen allerlei wereldbeschouwingen en wijsgeerige stelsels de plaats opeischen van dit geloof: het naturalisme, het materialisme, het agnosticisme maar ook de theosofie, een vernieuwd Hegelianisme en wat al niet meer. Reeds het feit echter dat hier zooveel verschillende stelsels zijn, dat er onder onze tegenstanders de grootste verdeeldheid bestaat en ook hier het een met het ander afwisselt, zegt genoeg om ons niet al te ongerust te maken. Trouwens, of zij werkelijk zullen stand houden en ook op den duur bevrediging schenken, moet nog blijken. Wij behoeven ons van deze eischen niets aan te trekken. De strijd der geesten is niet te vermijden. Deze moet uitgestreden worden en van den uitslag kunnen wij zeker zijn, waarom, hoop ik straks te zeggen.

Wel echter moeten wij hooren naar de onmiddellijke tegenspraak en de aanvallen tegen dit geloof gericht. Zoo zegt PAULSEN (zie *Stemmen des Tijds*, Jan. afl.): „het echte christendom vraagt zelfverloochening, niet een zich zelf zoeken, niet een met zich zelf rekenen. Het staat daarom vijandig tegenover beschaving en ontwikkeling en alle pogingen van den geest om zich hoog te verheffen”. Hij maakt daarom een tegenstelling tusschen het christendom en het Grieksche denken. Dit laatste is hem het ideaal. Het vraagt „Selbsterhaltung” (zich zelf

handhaven), het christendom zelfverloochening; het vraagt „Kultur” (beschaving), het christendom „Erlösung (verlossing). Inderdaad is hier de tegenstelling zuiver gesteld, althans in dit laatste. Het gaat echter niet aan het christendom vijandig te willen stellen tegenover alle beschaving en ontwikkeling. Mij dunkt dat omgekeerd het christendom in de historie gebleken is een kultuurmacht van den eersten rang. En dat het die beteekenis ook nu nog heeft, kan de zending overtuigend leeren. Er is niets dwazer dan de heidenen, wier leven, wier bestaan met hun godsdienst niet alleen nauw verbonden is, maar daarvan geheel doorgelaten als het ware, niets dwazer dan de heidenen tot beschaving te willen brengen zonder godsdienst. Men behoeft waarlijk geen profeet te zijn om te voorspellen dat dit op mislukking moet uitloopen, gelijk trouwens de enkele pogingen die gewaagd zijn, steeds mislukten. Maar dit daargelaten is het volkomen juist te zeggen dat het christendom — en ik mag wel zeggen dus ook het geloof in Jezus Christus vraagt zelfverloochening en verlossing. Wie een zichzelf handhaven wil, een zichzelf volmaken, stelt zich hier lijnrecht tegenover.

In verband hiermede moet ik den naam noemen van iemand wiens invloed nog steeds stijgende is, den Duitschen wijsgeer FR. NIETZSCHE. Zooals bekend is, is één van de thema's in zijn prediking, die hij niet moede wordt te herhalen, de aankondiging en voorbereiding van den „Ueberschensch”, den mensch, die meer zal zijn en meer zal vermogen dan de mensch van heden. Maar hiermede keert hij zich vierkant tegenover het christendom. Hij haat het christelijk geloof, want dit staat hem in den weg, dit verkondigt het tegendeel van wat hij wil. Dit spreekt van het kruis, van kruis dragen, van medelijden, van erbarming, van redding, van alles wat NIETZSCHE verafschuwt. Neen, geen klagen over de zonde, geen berouw hebben en zich bekeeren, niet een buigen

en vallen op de knieën, maar een zich opheffen en oprijzen en alles neerwerpen en over alles heenklimmen naar omhoog.

Ik zeide reeds, de tegenstellingen zijn hier, anders dan bij de wetenschap, zuiver, en moeten aanvaard worden. Toch kunnen zij dit niet zonder meer. Zij kunnen het alleen, wanneer afgezien wordt van de christenen, van de geloovigen, wanneer ook afgezien wordt van wat zij van het geloof in Jezus Christus hebben gemaakt. Dit geeft mij tevens de gelegenheid uit te spreken dat ik niet dit wil verdedigen, allermint ook wat dit geloof geworden is bij mijzelve. Wanneer zich hierop de kritiek onzer tegenstanders richt, moeten wij beschaamd zwijgen, want hier hebben zij maar al te zeer reden van spreken. Om onze daden, maar ook om onze prediking. Omdat deze prediking zoo eenzijdig kan zijn, zoo slap en krachteloos, zoo afgesleten en zonder leven. Maar anders is het als wij terugkeeren tot de bron, tot Christus, als wij vragen naar het geloof dat hij zelf heeft geëischt. Hier is niet de dogmatiek aan het woord, niet een leer maar leven. Hier is niet een ziekelijk en onwaarachtig roepen van zonden en praten over zonden, een klagen over ellende, hier is het wraken der zonden door hem die heilig is, maar ook het werpen met vuur van hem, die met vuur kwam doopen en met den Heiligen Geest. Hier is niet een slap zich bukken, een koesteren en verheerlijken van het zwakke, maar hier is de hoogste kracht die weet te lijden, maar die ook weet het lijden weg te dragen en door lijden te klimmen tot heerlijkheid. Trouwens zelfs bij NIETZSCHE kunt ge lezen, dat hij anders spreekt als hij Christus zelf zich voor den geest roept, dan wanneer hij aan den een of anderen christenleeraar denkt. De laatste is het voorwerp van zijn grenzeloos haat, van Christus zegt hij dat deze hem zou hebben verstaan, en hij alleen!

Al die tegenspraak komt ons waarschuwen tegen onze

eenzijdigheid en ons misverstand. Maar nu de tegenstelling? Zij blijft gewis, maar zij draagt toch een ander karakter, dan oppervlakkig haar eigen schijnt te zijn. Zij is niet volstrekt, zij is niet in alles. Want de idealen die tegenover ons geloof gesteld worden zijn dit geloof niet geheel vreemd. Slechts staan zij op een andere plaats en ook worden zij op een andere wijze voorgesteld. Zoo is er wel de tegenstelling: zelfverloochening en zichzelf zoeken of handhaven; zelfverloochening en kultuur, maar zij is er alleen in het begin, alleen voor het heden. Op den duur zou zij verdwijnen, indien aan beide zijden een voortgang ware te vinden. Maar, en hier moet de strijd worden gestreden, deze is er niet buiten het geloof in Christus. Omdat daarbuiten niet wordt gerekend met de zonde.

Het is altijd moeilijk te zeggen, hoe het er zou uitzien, indien het een of ander niet gebeurd zou zijn. Met name is dit gewaagd ten opzichte van de zonde, die er is, die er geweest is, zoolang als wij van een geschiedenis weten, en die zoo diep ingrijpt en zoo in alles invloed toont. Toch afgaande op de toekomst, die God ons in het geloof heeft geopend, meen ik te mogen zeggen dat er dan geweest zou zijn een storelooze ontwikkeling, een voortgaan van kracht tot kracht en van heerlijkheid tot heerlijkheid. Deze voortgang is verbroken, is te niet gedaan door de zonde. Zij moet eerst worden overwonnen, zij moet eerst worden uitgebannen, zal die voortgang worden hersteld. Daarom kunnen wij met het oog hierop die tegenstelling aanvaarden, aanvaarden in volle scherpste en zeggen wij: niet een zichzelf handhaven, maar een zichzelf verloochenen, een zichzelf opgeven, een gebroken worden; niet kultuur d.i. niet opbloeien willen uit eigen kracht, maar verlossing. Omdat anders de bloesems giftig zullen zijn en verwelken zullen voor den tijd, omdat dit zichzelf handhaven anders wordt een neerglijden in de diepte.

Dat dit niet te sterk gesproken is kan reeds met de feiten worden bewezen. Ach, eigenlijk is geheel de geschiedenis hiervan één doorlopend bewijs. Want voor zoover zij niet beheerscht wordt door het geloof in Christus of door den invloed, die van dit geloof is uitgegaan, is zij één doorlopende schildering van wat de mensch heeft gepoogd en verkregen, een schildering, die telkens doet denken aan ICARUS, van wien de Grieken zeiden dat hij zich vleugels maakte en de zon tegemoet vloog, maar om straks, als de was smolt, dood ter aarde te storten, of van den mensch in het paradijs, uit Israëls verhalen, die wilde worden als God, maar om dan te ontdekken, dat hij naakt was!

Laat de proef eens worden genomen met NIETZSCHE'S ideeën! Laat men deze eens in praktijk brengen en de geestdrift zal spoedig plaats maken voor schrik, als in naam van het Ueber-menschliche, alle bloesems vertrapt worden en het gruwelijkste onrecht wordt bedreven.

Maar onze democratische zin, ons sociaal voelen en bewegen, verzet dit zich niet tegen het christelijk geloof?

Inderdaad wordt ook dit gezegd en het bewijs schijnt gemakkelijk genoeg. Het christelijk geloof immers, zoo zegt men, ziet de aarde voorbij voor den hemel, zoekt de hemelsche schatten en bekommert zich om de aardsche dingen niet. Het predikt onthouding, wereldverachting en wereldverzaking en staat koel, zoo niet onverschillig tegenover de nooden van dit leven.

Ook hier moet alweer het onderscheid worden gemaakt, waarover wij reeds spraken. Het is een feit, dat bv. de armoede is aangeprezen als een, ja als de voornaamste christelijke deugd. Maar dit mag niet op rekening van het christelijk geloof worden gesteld. Ook hier moeten wij teruggaan tot den oorsprong, tot het echte.

En dan is het niet waar, dat dit geloof onverschillig zou maken voor dit aardsche leven. Zelfs zijn er onder de voorstanders van het socialisme, die zich op Jezus als

den voor alles socialen hervormer beroepen. Ten onrechte, zeer zeker. Maar alleen omdat de gevolgtrekkingen fout zijn, omdat de lijnen verkeerd getrokken worden, niet omdat in het geheel geen waarheid in hun beweringen zou liggen; want Jezus had hart voor de armen en voor den nood der armoede. Bekend is de wijze, waarop zich de onderlinge liefde der eerste gemeente uitte. Neen, dit was geen communisme, gelijk wel eens is beweerd. Hoe zou Petrus dan aan Ananias het schandelijke van zijn gedrag hebben voorgehouden door te zeggen dat hij den akker voor zichzelf had kunnen houden? (Hand. 5: 4^a).

Maar toch, dat alles voor elkander over hebben en met elkander deelen is een bewijs, dat in het christelijk geloof krachten schuilen, die hervormend moeten werken in heel het leven der maatschappij.

Zeer zeker heeft het leven hiernamaals voor het geloof een bijzondere beteekenis. Zelfs mag gezegd worden, dat de geloovige zich hier een vreemdeling gevoelt omdat zijn vaderland boven ligt. Toch is het een scheef trekken van deze waarheid, als hieruit afgeleid wordt, dat het christelijk geloof onverschillig zou maken voor het leven op aarde. Alleen reeds de vele spreuken die betrekking hebben op dit aardsche leven, bv. die uit de bergrede, wijzen dit helder uit. De fout is, dat een tegenstelling wordt gemaakt die er niet is, en die alleen een schijn heeft van werkelijkheid bij buitengewone, abnormale omstandigheden, in tijden van vervolging en druk, van revolutie en anarchie. Dan is dit aardsche leven niets dan ellende, en dan kan het schijnen weg te vallen voor het hemelsche. Maar dit is niet regel, maar uitzondering.

Dit is er omdat het leven dan wordt onderdrukt, omdat het bijna geen leven meer is.

Op dezelfde wijze zou men kunnen zeggen, en het wordt gezegd, dat het christelijk geloof onverschillig maakt voor den nood van anderen, omdat het alle aandacht richt op het eigen zieleheil alleen. Mij klinkt 't in de

ooren als de taal van iemand, die spreekt over iets, dat hij alleen van hooren zeggen kent. Ik zal niet trachten het beter uit te leggen, maar wijs alleen op die echt geloovige mannen en vrouwen, die zoo heel veel hebben gedaan en nog doen om misstanden weg te nemen en nooden te lenigen, al doen zij dit het liefst zonder vertoon en zonder beweging. De daden der geloovigen zijn hiertegen het alles zeggende, het afdoende bewijs.

Hun daden. Maar, vraagt iemand, zijn deze in overeenstemming met wat Christus geboden heeft? En met het: keer wie u slaat de andere wang toe, en wedersta den booze niet, en keer u niet af van wie van u leeren wil? Ik zou hierop kunnen antwoorden, dat zij die van Christus niet willen weten, zich er ook niet over behoeven te bekommeren of Zijn volgelingen al of niet zijn geboden in acht nemen. Maar liever wil ik vragen of zij meenen dat het er in de wereld slechter zou uitzien, indien meer naar zulke geboden gehandeld wordt? De wereld is vol van haat en wraakzucht. De leer van oog om oog en tand om tand wordt alom ijverig in praktijk gebracht. Ieder zichzelf het naast, hardvochtigheid jegens den naaste, als het eigen voordeel er mee gemoeid wordt, behoeft niet te worden aangeprezen, niets is meer gewoon dan dit. Maar dat de menschen er gelukkiger bij worden en blijder, is iets dat nog nimmer is aangetoond en niet spoedig aangetoond zal worden.

Onze tijd is democratisch en sociaal. Heeft het christelijk geloof hiervoor en ook hierom geen beteekenis? Veel zou hierover te zeggen zijn, maar ik moet mij beperken. Wat het eerste betreft zou ik willen zeggen dat de heerschappij van het volk, van de massa niet minder rijk is aan gevaren dan die van den enkelen despoot of van bevoorrechte kringen of klassen. Ook hier vertoont zich het schrikbeeld der zonde. Het zou zijn water in de zee dragen, dit met voorbeelden aan te wijzen. En met elke sociale beweging is het evenzoo. Heeft het geloof be-

teekenis met het oog op de zonde, dan reeds hierdoor ook voor de bijzondere stroomingen van onzen tijd. Overigens weet ik niet waarom dit geloof zich minder goed zou verdragen met een democratische dan met een aristocratische richting. Eerder zou het omgekeerde kunnen gezegd worden. Want de democratie is de regeering van het volk, waarbij dus ieder lid van het volk meezeggenschap heeft. En dit geloof predikt de waarde van ieder mensch op zichzelf, omdat ieder wordt geroepen om in Christus te gelooven en alles wat aan dit geloof verbonden is voor ieder verkrijgbaar is, ook omdat dit geloof allerlei verschillen tusschen de menschen onderling uitwischt of overbrugt. „Want in Christus”, zegt Paulus, „is noch man noch vrouw, noch dienstknecht noch vrije” (Gal. 3 : 28). Toch staat vast dat het geloof hier geen wegen bepaalt en dat het geen keuze doet. Of een volk, of een tijd een aristocratisch of een democratisch stempel draagt, doet voor de beteekenis van dit geloof niets af.

Meer aanraking is er met de sociale beweging. Ieder weet hoe deze maar al te veel loopt op de rails van den klassenstrijd, een strijd die gevoed wordt door klas-senhaat. Maar uit haat kan niets goeds geboren worden. Ook al zou met alle andere partijen of klassen niet gerekend meer behoeven te worden, al zouden deze alle geheel vernietigd zijn. Want de eenmaal opgewekte haat is als een vuur, dat zich overal heenwendt waar het brandstof vindt, en dat alles aansteekt. Eenmaal overwinnaar geworden zal de partij van den haat zichzelf in onderlingen twist verteren. De voortekenen zijn ook hiervan reeds te zien. Maar het geloof in Christus verkondigt liefde en brengt tot liefde, leert liefhebben, omdat Hij heeft lief gehad en zijn liefde de zijnen dringt. En de liefde alleen heeft samenbindende kracht. Deze liefde draagt een heilig karakter. Christus is vol ontferming voor den zondaar die berouw heeft, maar hij heeft woorden gesproken van vlammen den toorn over de eigengerechtigden en over

wie onrecht doen. De werkers der ongerechtigheid, zoo heeft hij gezegd, zal hij terugwijzen in den dag der dagen, zelfs al zouden zij in zijn naam hebben geprofeteerd en teekenen hebben gedaan. Liefde en gerechtigheid zijn de beide stuwkrachten die alleen de sociale beweging in een goede richting kunnen leiden. En zij worden door het geloof in Christus gekweekt.

Daarom durf ik volhouden dat dit geloof ook voor onzen tijd van beteekenis is, dat het ook nu onmisbaar is, maar vooral zeg ik dit met het oog op het geestelijk leven van ieder persoonlijk. De tijd toen men zoo consequent naturalistisch was om in ieder mensch slechts een natuurprodukt te zien, zonder eigen wil en daarom ook zonder verantwoordelijkheid, een rad in een groote machine dat naar niets heeft te vragen, maar dat alleen moet rondraaien tot het gebroken is, deze tijd raakt gelukkig, al gaat het langzaam, voorbij. Dit kan ook niet anders, want de persoonlijkheid, de geest van den mensch is er. Geen theorie kan hieraan iets veranderen en elke beschouwing of meening die deze veronachtzaamt of dezen onrecht doet, moet daarom al meer verworpen worden. Inplaats hiervan schijnt het echter of er gekomen is een geestelijke anarchie. De zelfstandigheid dreigt te loor te gaan. Het een wisselt het ander af. Er schijnt een mode te zijn in geestelijke waarden. Wat gisteren nog werd aangehangen, heet vandaag reeds verouderd. Deze geestelijke anarchie is een groot kwaad. Zij doet alle vastheid verliezen en maakt den mensch tot een speelbal van de op hem inwerkende invloeden.

Maar ook spreekt zich in dit alles uit een zoeken, een hongeren. Waarnaar? Is het niet naar God en dus naar vrijheid en vrede, naar gerechtigheid en naar liefde? Dit alles vindt de mensch, maar hij vindt dit ook alleen door het geloof in Jezus Christus. De geschiedenis, de ervaring bewijst het. Wel heb ik meer dan één hooren klagen, die dit geloof verloren had, als over een groot verlies, maar

klachten uit den mond van één, die tot dit geloof is gekomen zijn nimmer gehoord. Hij kan slechts danken en roemen.

Wanneer met één tooverslag alle zonde de wereld uit was, wanneer alle moeiten en verdriet waren weggevaagd, wanneer de dood niet meer bestond, zou het misschien te probeeren zijn zonder dit geloof te leven. Ofschoon ik ook dan iemand, die werkelijk gelukkig wil zijn en die ten volle mensch wil zijn, dit nimmer aanraden zou. Maar nu dit alles er is en zich telkens voelbaar maakt, ook niemand onzer uitgezonderd, nu is het ondoenlijk, nu is het een ramp, die tot geheelen ondergang dreigt te voeren indien het geloof verworpen wordt. Of kent ge een ander die u helpen kan? Een ander die troost weet te geven altijd en onder alles, een ander die u kan brengen tot God? Of kent ge een ander middel om van de zonde te worden vrijgemaakt dan de verlossing die in Hem is?

Och, wanneer eens van alle tegenspraak die zich tegen dit geloof doet hooren, werd afgetrokken verbittering en wrok, onverstand en partijchap, indien eens rustig hoofd voor hoofd werd gevraagd of zij, die dit geloof awijzen, nu gelukkig waren, of zij nu vrede hadden, of zij nu zeker waren van de toekomst, hoe menigmaal zou het antwoord niets anders zijn dan een ontkenning of een niet weten. En voor zoover het dit niet was, welke ervaringen zouden hiervoor kunnen worden bijgebracht? Menigeen behelpt zich met wat hij heeft, hij meent dat er niets beters is, hij moet het nu hiermee doen, of wel hij houdt zich groot, hij wil zijn armoede niet toonen, hij wil het voor niemand ook voor zichzelf niet weten dat hij arm is. Maar straks is er op eens een bittere klacht, een kreet der vertwijfeling.

De zonde gaat voort en werkt voort en zij woont in ieders hart. In ieder mensch is een strijd tusschen zijn begeerte om goed te zijn en goed te doen en zijn kwade begeerten; helaas, maar al te dikwijls overwinnen de laatsten. Hoe zal hij tot overwinning komen? Wie zal hem vrij maken?

Ieder heeft voor zijn rekening liggen allerlei wat hij zoo gaarne ongedaan zou willen maken. In zijn beste oogenblikken schaamt hij zich voor zichzelf. Pijn doet hem de herinnering aan slechte daden. Daarbij voegt zich het gevoel van schuld. Wie zal die schuld van hem nemen?

Ieder staat telkens voor een berg van leed. Die berg belet hem het uitzicht, die berg benauwt hem. Hoe zal hij hem beklimmen, hoe komt hij weer tot de vlakke, waar hij een ruim uitzicht heeft?

Ieder heeft oogenblikken, waarin met centenaarszwaarte de vraag op hem valt, wat zijn leven beteekent, waarvoor hij leeft, wat het in heeft dat hij leeft, wat hij bezig is met zijn leven te doen, wat het doel is dat hij nastreeft?

Wie zal hem hierop antwoorden, zoo dat hij er vrede mee heeft?

Het zijn oude vragen, vragen zoo oud als de menscheit zelve. Maar telkens worden zij opnieuw gesteld. Ieder mensch worden zij voorgelegd. Hij legt ze zich-zelfen voor en voor hem zijn ze weer nieuw.

Verschillende antwoorden worden gegeven. Van allerlei zijden worden beloften gehoord. Hier is hulp en dat is de weg. Onder die allen wordt ook gehoord de stem van den Christus. Maar zijn stem klinkt anders dan van wien ook, Zijn stem klinkt rustig en vol van kracht, zuiver en als van wonderschoone harmonie. Zalig wie haar laat klinken in het hart.

Het laatste woord zal voor ons menschen blijven aan de ervaring. Deze doet uitspraak. Zij zegt: „wie in den Zoon, wie in Jezus Christus gelooft, die heeft het eeuwige leven, het ware, echte leven, het leven, dat alleen leven is. Maar wie den Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien; maar de toorn Gods blijft op hem (Joh. 3 : 36).

NASCHRIFT.

Zij, die over de in deze voordracht besproken vragen nog verder ingelicht willen worden, kunnen hiervoor lezen o.a.:

DR. J. R. SLOTEMAKER DE BRUINE, **Het Geloof aan God in de XXe Eeuw**; Utrecht, Ruys, 1910 (*f* 1.25).

Dezelfde, **Over Christendom**; (Stemmen des Tijds, jaargang 1912, afl. Jan.-Maart).

PROF. DR. CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE, **Geestelijke Stroomingen**; Haarlem, Bohn, 1907 (*f* 2.90).

PROF. DR. I. VAN DIJK, **Het Wezen des Christendoms**; Hollandia-Drukkerij, 1907 (*f* 1.—).

J. H. L. ROOZEMEYER, **De Grondslag van het Christelijk Geloof**; 4e druk, Den Haag, Beschoor, 1910 (*f* 0.40).

PROF. DR. BALJON e.a., **Jezus Christus voor onzen Tijd**; Hollandia-Drukkerij, 1907 (*f* 1.90).

DR. A. VAN DER FLIER G. Jz., **Vanwaar onze Bijbel?** Utrecht, Ruys, 1912 (*f* 2.25).

Het op deze voordracht gevolgde debat met DR. MEYER wordt onder gelijken titel door de Hollandia-Drukkerij uitgegeven in de bekende Pro- en Contra-Serie (*f* 0.40).
